

ביאורים

שני המאמרים הקודמים עסקו בנושאים כלליים יותר - מהות הבחירה בעם ישראל במאמר הראשון, והתגלות השכינה בעולם הזה - הנבואה וארץ ישראל, במאמר השני. המאמר השלישי, לעומת זאת, עוסק בתווך שביניהם. בעובד ה', ביחיד העומד מול בוראו ומבקש לעבוד אותו. זהו התווך מכיוון שהאדם היחיד הוא, מצד אחד, חלק מתוך האומה כולה, והוא גם מושא ההתגלות באופן פוטנציאלי - הנביא. במובן זה, המאמר השלישי לוקח את הרעיונות הגדולים שבשני המאמרים הקודמים ומעביר אותם לעבודה ממשית בחיי היחיד.

המאמר השלישי מתחלק לשני חלקים מרכזיים: מסימן א' עד סימן כב' - תיאור מנהג עובד ה', ומסימן כג' עד לסימן עד' - טענות הקראים, הכת שפרשה מן היהדות.

שתי גישות קיימות בעולם בנוגע ליחס האדם לעולם הזה: הדעה הפסימית והדעה האופטימית. הפסימיסט טוען שהעולם הזה בכללותו הוא רע, וצריך להתגבר, 'לנשוח שפתיים' ולעבור אותו עם כמה שפחות נזקים כשפנינו אל היעד הנכסף - העולם הבא. האופטימיסט מביט על הטוב ועל היופי שבבריאה, ומבקש לפגוש את ריבונו של עולם על כל צעד ושעל בחייו. תפיסתו את העולם היא: "וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד" [בראשית א, לא]. ריה"ל צועד בדרך הזו, במבט החיובי על העולם הזה. במובן זה, הוא ממשיך את הקו שהחל להתוות בסוף המאמר הראשון - המוקד איננו רק בעולם הבא, כבר בעולם הזה. הפרישות מן העולם. הפרישות היא תולדה מגישה רוחנית הרואה בכל ענייני העולם הזה מוקדי הרחקה מן האל. הגישה של ריה"ל, לעומת זאת, מוצאת גם בעולם הזה את הדרכים להתקרב אל הבורא.

הרחבות

* פרישת עובד האלוהים מהחברה

ולחכמים המתפלספים אהבה להתניחדות כְּדִי שִׁיזְדַּכּוּ מִחֻשְׁבוֹתֵיהֶם. ריה"ל פותח את מאמר שלישי בשאלת האווירה הרוחנית הנדרשת ליחידי מעלה. לפי דבריו, עובד האלוהים פורש מהמון העם כדי שיוכל להיות פנוי מההמולה ולחשוב בצורה מעמיקה יותר. ועל כן הוא מתחבר לחכמים כמוהו והם נעזרים זה בזה בעבודה הרוחנית.

גם הרמב"ם, בהקדמתו למשנה, כותב דברים דומים: "ואולם מה שְּעָשׂוּ הַחֲסִידִים בְּקִצַּת הַזְּמַנִּים, וקצת אנשים מהם גם כן, מן הנטייה אל הקצה האֶחָד... והשכינה בְּהֵרִים, וההתבודדות במידות-לא עשו דבר מאלה אלא על דרך הרפואה, כמו שזכרנו, ולהפסד אנשי המדינה גם כן; כְּאִשֶּׁר רָאוּ שֶׁהֵם נִפְסְדִים בְּפִגְיֹשְׁתָּם וְרָאִיתָ מַעֲשֵׂיהֶם, וְחִשְׁשׁוּ מִהִפְסֵד מִדּוֹתֵיהֶם בְּחִבְרַתָּם-הַלְכוּ מֵאֲתֵם לְמִדְּבָרוֹת, וְלִמְקוֹם שְׂאִין שֶׁם אָדָם רַע, עַל דֶּרֶךְ מֵאֲמַר הַנְּבִיא: 'מִי יִתְּנֵי בְּמִדְּבָר' [ירמיה ט, א] וכו'". [הקדמת הרמב"ם למשנה, ד].

הרב קוק מסביר את ההזדקקות ההדדית של היחידים וההמון אלו לאלו. אנשי החכמה זקוקים להמון על מנת לקבל ממנו את הרגשות הבריאות והטבעיות הקיימות אצלו ואילו ההמון נזקק ליחידים כאשר בעקבות מציאות מסובכת אין אמונתו הפשוטה יכולה להחזיק מעמד. לכן צריך את 'גדולי התושייה' שיראו לו את הדרך [אוה"ק ב, שסד: 'הרוח ההמוני והאצילי'].

שאלות לדין

החבר עוסק בתנאים השונים להתבודדות מועילה. ממה נובע הצורך בהתבודדות, מה מקומה בחיינו?

החבר משבח תחנונים ובקשות שאותם זוכר ירא השמים ואינו מתפעל מתפילות שהוא מחבר בעצמו. מה הערך בתפילות קבועות שתיקנו לנו חכמים? למה אנו נוטים להרגיש שדווקא הקביעות הזו מונעת מאיתנו להתחבר למילים ולהתרגש מהם?

לעילוי נשמותיהם של קדושי השואה הי"ד

מאמר שלישי

א אָמַר הַחֲבֵר: תֵּאָר עוֹבֵד אֱלֹהִים אֲצִלְנוּ, אֵינָנו פּוֹרֵשׁ מִן הָעוֹלָם הַזֶּה, כְּדִי שְׂלֵא יִהְיֶה לְמַעֲמָסָה עַל הָעוֹלָם, וְיִהְיֶה הָעוֹלָם לְמַעֲמָסָה עָלָיו, וְיִשְׁנָא אֶת חַיָּיו, אֲשֶׁר הֵם מִחֲסֵדֵי ה' עָלָיו וְחַנּוּ אוֹתוֹ בְּהֵם, כְּאָמְרוֹ: "אֵת מִסְפֵּר יְמֵי אֲמֹלָא", וְהֵאֲרַכְתָּ יָמַי". אֲדַרְבָּה, אוֹהֵב אֶת הָעוֹלָם הַזֶּה וְאֲרִיכוֹת הַיָּמִים, מִפְּנֵי שֶׁהֵם מְקַיְּמִים לִּי אֶת הָעוֹלָם הַבָּא, וְכֵל מִה שִׂוְסִיף מַעֲשִׂים טוֹבִים יַעֲלֶה מִדְּרָגָה בְּעוֹלָם הַבָּא.

נִכְוֵן שֶׁהָיָה רוֹצֵה לְהַגִּיעַ לְמַעֲלַת חֲנוּךְ שְׁנָאֲמַר בּוֹ "וַיִּתְּלֶנּוּ חֲנוּךְ אֶת הָאֱלֹהִים", אוֹ לְמַעֲלַת אֱלֹהֵי, לְהַפְנוֹת עַד שִׁיִּתְיַחַד בְּחִבְרַת הַמְּלֹאכִים, וְלֹא יִהְיֶה מְשֻׁתָּמִים בְּיָחִידוֹת וּבְבִדְיוֹת, אֲדַרְבָּה, זוֹהִי חֲבֵרְתוֹ, וְיִשְׁתַּמֵּם בְּהַמּוֹן עִם, מִפְּנֵי שֶׁתְּחַסֵּר לוֹ רְאִיַת מְלָכוֹת שָׁמַיִם, אֲשֶׁר אֵינּוּ צָרִיר עִמָּה לְמֵאכֵל וְלְמִשְׁתֶּה. וְלִכְמוֹ אֵלֶּה רְאוּיָה הַהִתְיַחְדוֹת הַשְּׂלֵמָה, יִתְרָה מִזֶּה, הֵם מִיְחִלִּים לְמִוֹת, מִפְּנֵי שֶׁכָּבֵר הַגִּיעוּ אֶל הַתְּכָלִית אֲשֶׁר אֵין אַחֲרֶיהָ מִדְּרָגָה שֶׁקִּוִּי תוֹסֵפְתָה. וְלִחְכָמִים הַמְּתַפְלִסִּים אֶהְבֶּה לְהִתְיַחְדוֹת כְּדִי שִׁיִּזְדַּכּוּ מִחֻשְׁבוֹתֵיהֶם, לְמַעַן יִסְקוּ מִהַקְשִׁיחַ מִסְקָנוֹת אֲמִתוֹת, עַד שֶׁתִּשְׁגַּח לָהֶם הַנְּדָאוֹת בְּמָה שֶׁנִּשְׂאָר לָהֶם מִהַסְּפָקוֹת. וְהֵם רוֹצִים עִם זֶה לְפָגֵשׁ תְּלִמִּידִים שִׁיעוּרָיו אוֹתָם אֶל הַחֲקִירָה וְהַזְכָּרוֹן, כְּמִי שֶׁלְהוֹט אַחֲרָי קְבוּץ הַמּוֹמֵן, שֶׁהוּא אֵינּוּ רוֹצֵה לְהִתְעַסֵּק אֲלָא עִם מִי שִׁיִּסְחַר עִמּוֹ וְיִרְוִיחַ עִמּוֹ. וְזֹאת מִדְּרָגַת סוֹקְרָטֵס וְהַדּוּמָה לוֹ, וְאֵלֶּה יְחִידִים שְׂאִין מִי שֶׁמְקַנֶּה לְהַגִּיעַ לְמִדְּרָגָתָם כִּיּוֹם.

אָכֵן, בְּהַמְצֵא הַשְּׂכִינָה בְּאַרְץ הַקְּדוּשָׁה בְּאֶמֶת הַמוֹכֵנָה לְבִנְיָוָה, הִיוּ אֲנָשִׁים הַמְּתַנְהֲגִים בְּפִרְיֹשׁוֹת וְשׁוֹכְנִים בְּמִדְּבָרוֹת, מִתְחַבְּרִים עִם מִי שֶׁדוּמָה לָהֶם, לֹא מִתְבּוֹדְדִים לְגַמְרֵי, אֲלָא נִעְזְרִים זֶה בְּזֶה בְּחֻכְמַת הַתּוֹרָה וּמַעֲשֵׂיָהּ הַמְּקַרְבִּים אֶל הַמִּדְּרָגָה הַהִיא בְּקִדְשָׁה וּבְטָהֳרָה, וְהֵם בְּנֵי הַנְּבִיאִים. אֲבָל בְּזָמַן הַזֶּה וּבְמִקוֹם הַזֶּה וּבְאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה, וְאֵין חֲזוֹן נִפְרָץ, עִם מַעוֹט הַחֲכָמָה הַקְּנִינָה וְהַעֲדָר זֹאת הַחֲכָמָה הַטְּבָעִית, מִי שֶׁהִכְנִיס עֲצָמוֹ לְהַתְבּוֹדֵד בְּפִרְיֹשׁוֹת, הִרִי כְּבֵר הַכְּנִיס עֲצָמוֹ לִיסוּרִים וְחִלִּי נִפְשִׁי וְגִשְׁמִי, וְתַרְאֶה עָלָיו עֲלִיבוֹת חֲלָיִים, וְיִחְשְׁבוּ שֶׁהִיא עֲלִיבוֹת הַכְּנִיעָה וְשִׁפְלוּת הַרוּחַ, וְיִהְיֶה כְּאִסִּיר, מוֹאֵס בְּחַיִּים מִפְּנֵי שֶׁנִּלְאָה מִמְּאֻסָּרוֹ וּמִסִּבָּלוֹ, לֹא מִהֲנָאֵת הַהִתְבּוֹדְדוֹת. וְאִךָ לֹא, וְהוּא לֹא דִּבַּק בְּאוֹר אֱלֹהֵי שִׁיחָה לוֹ לְחִבְרָה בְּנִבְיָאִים, וְלֹא הִשִּׁיג חֲכָמוֹת שִׁיִּסְפְּקוּ לוֹ הַתְּעַסְקוֹת בְּהֵן וְהַנְּאָה מִהֵן בְּשִׂאֲרִית יְמָיו פְּפִילוֹסוֹפִים. וְנִינִחַ שֶׁהוּא יֵרָא שָׁמַיִם, חֲסִיד, אוֹהֵב לְשׁוּח לְפָנֵי קוֹנֵו בְּהִתְבּוֹדְדוֹת וְקִימָה בְּלִילוֹת וְתַחֲנָה וּבְקִשָׁת רַחֲמִים בְּמָה שֶׁאֲפָשָׁר לוֹ לְזַכֵּר מִהַתְחַנְּנִים וְהַבְּקָשׁוֹת - אֵלֶּה הַדְּבָרִים הַמְּחַדְּשִׁים יֵשׁ בָּהֶם עֲרֵבוּת יָמִים מַעֲשִׂים בְּעוֹד שֶׁהֵם חֲדָשִׁים, וְכֵל אֲשֶׁר יִשְׁנו עַל הַלְּשׁוֹן לֹא תִפְעַל מִהֵם הַנְּפֵשׁ וְלֹא תִמְצָא בָּהֶם הַתְּרַגְּשׁוֹת וְהַמְּיָה, וְיִשְׂאָר בְּלִילָה וּבִיּוֹם וְנִפְשׁוֹ תִתְבַּעֲנוּ בְּכַחוּתָהּ אֲשֶׁר הִטְבְּעָה עֲלֵיהֶם, מִהֲרָאִיהָ וְהִשְׁמִיעָה וְהַדְּבֹר וְהַעֲסוֹק, וְהַאֲכִילָה וְהַשְׁתַּיָּה וְהַתְּשַׁמֵּשׁ, וְהַרְחוֹן בְּמִוֹן וְתַקְוֵן הַבִּיַת, וְהַעֲוָרָה לְחַלְשֵׁים, וְהַמְּיָכֵת הַתּוֹרָה בְּמִוֹן אֵם יִרְאֶה רְפִיּוֹן. הָאֵם לֹא יִשְׂאָר לְכוּד, מִתְחַרֵּט עַל מָה שֶׁקָּשָׁר נִפְשׁוֹ אֵלָיו, וְיִוְסִיף בְּחֻרְטוֹ רְחוּק מִן הָעֵנִין הָאֱלֹהִי אֲשֶׁר רָצָה קַרְבָּתוֹ?

האר - תיאור הליכות חיינו. **משתומם** - מלשון שממון. **זוהי חברתו** - חיי החברה שלו עם המלאכים. **ישתומם בהמון עם** - בשעותיו בחברה אנושית מרגיש שממון. **ראית מלכות שמים** - בחברת אנשים חסרה התרוממות רוחנית וראיית מלאכים. **התכלית** - המדרגה האחרונה שאליה ניתן להגיע בעולם הזה. **הודאות** - שיגיעו בשכלם אל האמת. **תלמידים שיעוררו** - תלמידים שסייעו לו להגיע להשכלה. **סוקרטס** - פילוסוף מפורסם. **מי שדומה להם** - צדיקים פרושים נוספים. **במקום הזה** - חוץ לארץ. **אין חזון נפרץ** - הנבואה אינה מצויה בנו. **החוכמה הקניניה** - חוכמת התורה. **החוכמה הטבעית** - חכמה אנושית (פילוסופיה). **ויחשבו** - אנשים שרואים אותו חושבים עליו. **הוא** - המתבודד בתקופת הגלות. **אלה הדברים המחודשים** - כשידמנו לפניו תפילות ובקשות חדשות. **נפשו תתבענו** - ירגיש צורך נפשי. **אם יראה רפיון** - במקום שיש צורך בתרומה ממונית לחיזוק התורה. **מה שקשר נפשו** - אותה בדידות ופרישות שגור על עצמו.

